

YAYIN ETİĞİNE AYKIRI YERLİ ÖRNEKLER

Kurtuluş TÖRECİ

Sayın Sempozyum katılımcıları,

Ben size ANKEM Dergisi editörlüğüm süresince tanık olduğum yayın etiğine aykırı bazı örnekler sunacağım. Bu örnekler ANKEM Dergisinin bu yıl başlarında Özel Ek'i olarak yayınlanan makalemde yer almıştır(1). Çoğunuzun bu makaleyi okumamış olduğunuzu, dolayısıyla aynı örnekleri tekrar dinlemek zorunda kalmayacağınızı umuyorum. Ayrıca bu konuşmanın bir tekrarlama sayılarak yayın etiğine aykırı sayılması kuşku da var. Ancak, sempozyuma davet edilince konuşmamın kapsamının bu makaledeki örnekler olacağını bildirmiştim ve kabul edilmişti. Ayrıca Journal of Clinical Investigation'un editörlerinden Neill(2)'in bir makalesinde bir yayının sonraki toplantıda kısmen tekrar kullanılmasının ve yayınlanmasının, ilk yayının site edilmesi koşuluyla kabul edilebileceği de belirtilmektedir.

Vereceğim örnekler halen 24.yılı tamamlamakta olan editörlüğüm süresinde ret edilenlerle birlikte 2000'i aşan makale ve kongre sunu metni, 3000'i aşan bildiri özetiyle ve daha çok ret edilenlerle ilgilidir. Birkaç örnek de ANKEM dışında, meslek hayatımda rastladığım ve aklımda kalan örneklerdir. Yani tamamı benden başkası tarafından yayınlanmamış, otantik örneklerdir. Doğal olarak kimse bir editörden bu örneklerin kimlere ait olduğunu açıklamamasını beklemez.

Yazar(lar)ın dürüst davranması yayın etiğinin belki ilk kuralıdır. Maalesef bazen bu kuralın dışına çıkanlar da oluyor. ANKEM Dergisine gönderilen makalelerin önemli kısmı bakterilerde antibiyotik direnci ile ilgilidir. Bu dinamik bir olaydır ve bir çalışmada alınan sonuçların, daha önce yayınlanmamış da olsa, 4-5 yıl sonra yeni imiş gibi yayınlanması kabul edilemez. ANKEM'de bunu genç yazarlara hatırlattığım, çalışmalarını çabuk yayın haline getirmeleri, bir dosya hazırlamak telaşı ile eski defterleri karıştırıp yayın oluşturmanın doğru olmadığını ikaz ettiğim birçok editoryal duyurum vardır. Sonuçların 2009 yılında izole edilen bakterilere ait olduğu yazılan antibiyotik direnci konusundaki ANKEM'e gönderilen bir makalede redaksiyon çalışması yaparken sonuçların önceki yıllarda bir toplantıda poster olarak sunulduğunu fark ettim. Yazışmacı yazar suşların 2005 yılına ait olduğunu, makalede 2009 yılının, tarihlerde 2009 yazma alışkanlığından, yanlışlıkla yazıldığını belirtti. Bunun makalenin kabulünü sağlayacak kasıtlı bir yanlış olduğu düşüncesini kafamdan kovsam da, direnç oranlarının 4 yıl sonra yayınlanamayacağı nedeniyle makale yayınlanmadı. Bir makalede de bildiride kullanılan antibiyotiklerden ikisi, aynı sonuçlarla o bakteri için kullanılması daha uygun başka iki antibiyotikle değiştirilmişti. İkaz ettiğimde yazar "biz düzelttiğimiz makaleyi gönderiyoruz, sorumluluk bize ait" diye cevapladı ve makale yayınlanmadı. Bir diğerinde de önceki bir makalelerinde % 42 olan direnç oranının bir yılda % 84'e çıktığını gördüm ve bu artışı nasıl açıklıyorsunuz diye sordum. "% 48 olacak, daktilo hatası" cevabını aldım. Belki de öyleydi ama içime sinmedi, başka kusurları da ileri sürülerek makale yayınlanmadı.

Prof.Dr.Kurtuluş TÖRECİ
ANKEM Dergisi Editörü
torecik@ankemdernegi.org.tr

Yayın etiğine en büyük aykırılıklardan biri belki de birincisi plajiariz, başkalarının bulgularını veya eserlerini yeterince kaynak göstermeden, gerektiğinde izin almadan kendininmiş gibi kullanmaktır. Prof Hasan Yazıcı bunu “yağmalama” olarak tanımlıyor ve kaba, ince ve çok ince yağmalama olarak kategorilere ayırıyor. Ben buna bir de “abartarak yağmalama” kategorisini ilave ediyorum. Bir tarihte Fakülte kitaplığında çalışırken tezleri arşivlemekte olan bir görevli geldi ve “bu iki tez kelime kelime aynı, onları nasıl arşivleyeyim” diye sordu. Dediği doğru. Aynı anabilim dalından 5 yıl ara ile, ikincisi yabancı uyruklu bir asistana ait iki uzmanlık tezi. Her şey aynı da ikincide rakamlar iki kata çıkarılmış. Örneğin ilkinde “120 hastanın 100’ü, ikincisinde “240 hastanın 200’ü” olmuş, yani abartılmış. Böylece yeniden oran almak zahmetine de girilmemiş. Konuyu Fakülte Yönetim Kuruluna götürdüm. İkinci tezin iptalini, birkaç yıldır ülkesinde uzman olarak çalışan yabancı uyruklu doktorun uzmanlığının iptalini ve ülkesine bildirilmesini bekliyorum. “Tez hazırlamamış ama uzmanlık bilgilerini edinmiştir. Kaç yıldır ülkesinde uyguluyor. Şimdi uluslararası bir problem yaratmayalım” dendi ve dekanın çağırıldığı anabilim dalı öğretim üyelerine bir diskur çekmesi ile konu kapatıldı.

Her bilimsel yayında başkasından yapılan alıntılar için elbette uygun şekilde kaynak verilmelidir. Fakat bazı genç araştırmacılar bu kuralı bilmemekte, unutmakta veya önemsememektedir. Ben ANKEM’e gönderilen bir makalede yazışmacı yazar olan bir araştırma görevlisi ile yaptığım telefon konuşmasını, onun bire bir sözcükleri ile değil ama benim algıladığım şekli ile nakledeyim:

Ben: Makalende kullandığın şekli bir yerden aldığın çok açık ama ne şekilde, ne metinde asıl makaleyi site etmemişsin.

Yazar: Çok mu gerekirdi?

Ben: Tabii. Hatta yazılı izin alman gerekirdi. Sahibi fark etse çok ağır suçlama altında kalırsın.

Yazar: Aman hoca, sen de ANKEM Dergisini Amerika’da elden ele dolaşılıyor mu sanıyorsun. Nereden fark edecek!

Ben: Sen dükkân sahibi fark etmeyecek diye bir şeyi cebine atar mısın?

Yazar: Teessüf ederim hoca, beni hırsız mı sandınız. Hem şekli yazıma aldım diye yazarının bir zararı olmayacak. Halbuki dükkân sahibine zarar vermiş olurum.

Bereket “belki dükkânda gizli kamera vardır” demedi. Şekil için gerekli kaynağı ekledi ama yaptığının bir suç olduğuna kendisini ikna edebildiğimi sanmıyorum.

Bir bilimsel makalede en kritik sorunlardan biri kimlerin yazar olacağı ve yazarların adlarının hangi sıra ile yazılacağıdır. Benim doçentliğim sıralarında bu bir sorun değildi, tepede hoca var ya, o karar verirdi. Belki halen de bazı yerlerde öyledir. Ben genç doçentken bir başka birimde doçent olan iki arkadaşım bir dergi için bir makale hazırlamışlar. Hocaya da gösterelim, belki önerileri olur demişler (aslında göstermeseler başları derde girerdi). Hoca makaleyi almış, belki başlığı bile okumadan başa adını yazmış ve gönderin demiş. Yine aynı tarihlerde bir anabilim dalı başkanının yanına bir iş için gittiğimde kıdemlice biri ile 4-5 yazarlı bir makalelerini gözden geçiriyorlardı. Bir tabloda toplamın yanlış olduğunu fark ettiler. Hoca “kim hazırladı bu tabloyu” diye sordu. Makalede 3. yazar olan bir asistan. Onun adını çizdi, biraz düşündü ve yerine bir başkasının adını yazdı. Doğrusu o tarihte hakkı olanın adının böyle bir yanlış nedeniyle çıkarılmasını, yerine bir başkasının adının konmasını yayın etiği yönünden değerlendirmek aklımdan bile geçmemişti. Sadece adı çıkarılan asistan için üzül müştüm.

Bazen arkadaşlık nedeniyle bir makalede ilgisiz kişiler yazar olarak yer alabiliyorlar. Yine ANKEM’e 3 yazarlı bir makale geldi. Benim ve hakemlerin önerileri ile makale, yazışmacı yazar

olan ilk yazara birkaç defa gidip geldikten sonra, son revizyon geldiğinde makalede yazar adları ikiye inmiş, 3. yazarın adı çıkarılmıştı. İlk yazara “adı çıkarılan kişi itiraz eder, hukuki sorunlar çıkar” diye ikaz ettiğimde “biz onunla anlaşmıştık, birimizin makalesine diğerinin de adını koyuyorduk. Artık böyle yapmamaya karar verdik. Zaten makaleyi hiç görmedi ki itiraz etsin” dedi. Birkaç öğüt cümlesinden başka ne yapılır? Üstelik bir hayli etik dışı ise de, makale sayısını arttırmak için çok kullanışlı bir yol!

Bir ANKEM Kongresinde poster tartışmasında 3 yazarlı bir posterde konu ile hiç ilgisi olmayacak bir bilim dalından olan 2. yazarın o çalışmada ne yaptığını sordum. Tartışmacı “O benim eşim. Akşamları bilgisayarda posterimi yazdı” diye cevapladı. “Ben posterimi yazarken o çocuğa baktı” da diyebilirdi.

Bir makalede ilk yazar önemlidir; projeyi oluşturan, yürüten, makalenin ilk şeklini yazan kişi olmalıdır. Eğer o grubun en kıdemlisi ise son yazara da çok önem verilir. Kıdemli araştırmacı fizik olarak çok katkıda bulunmamış olsa da projenin oluşması, yürütülmesi, makalenin son şeklini almasında önemli katkısı olmuş, bir bakıma araştırmayı mümkün kılmıştır diye algılanır. Okuyanlar “bu, şunun grubunun çalışması” derler. Ama bu her zaman böyle mi?

İlk yazarı yardımcı doçent, son yazarı birim başkanı olan bir makale geldi. Ön redaksiyondan sonra isim ve adresleri silerek 4 bilimsel hakeme gönderdim. Ama gafetime gelmiş, bir hakem yerine son yazar olan birim başkanına göndermişim. Yaşıma atfeder diye düşünüyorum. Benimle dalga geçmesini beklerken, çok ciddi ve yararlı bir hakem raporu geldi. Rapor, birçok önerilerden sonra, “her ne kadar yazarların konu ile ilgili bilgi ve deneyimlerinin yetersiz olduğu anlaşılıyorsa da, bu düzeltmeler yapılarak yayınlanabilir” diye bitiyordu. O düzeltmelerden sonra yayınlandı ama ne öncesinde, ne sonrasında birim başkanının makale ile bir ilişkisi olmadığını, birkaç defa bir araya geldiğimizde bir reaksiyon vermemesinden anlıyorum.

Makaleye yazar adlarını koyarken, kasıtlı olarak, ya da genç diyerek bilimsel katkısı olanların adı unutulmamalıdır (gözardı edilen yazarlık, denial of authorship). Böyle bir iddia hem etik, hem yasal sorunlar doğurabilir; bir bakıma birinin hakkını aşırma anlamına gelir. ANKEM’de yayınladığım makaleler için şimdiye kadar bana birkaç kişiden çalışmada hak iddia eden yazılar geldi. Çoğunluğu kendilerinin laboratuvar sorumlu olduğu döneme ait suçların ve sonuçların da kullanıldığını, ama makaleye adının konmadığını iddia ediyordu. Kendilerine “yazılarını yazışmacı yazara göndereceğim ve onun cevabı ile birlikte ANKEM’de yayınlacağım” dediğimde, herhalde kıdemli araştırmacılarından çekindiklerinden, taleplerini geri çektiler. Bir makale de, henüz yayınlanmadan hak iddia edildiği için yayından geri çekildi.

Hemen bütün dergiler makalenin sunumu ile birlikte bütün yazarların imzasını taşıyan onay belgesi isterler. Bu kurula uymayan bir editör uygun olmayan bir duruma yol açabilir. Bu kuralın yararına kendimden bir örnek vereyim. Bir tarihte bir birimden “şu olgularda üreyen bakterilere ve antibiyotik duyarlılıklarına bakalım” önerisini aldım. Onlar materyal göndermeye, biz gereğini yapmaya ve sonuçları bildirmeye başladık. Giderek materyal gönderme seyrekleşti ve kesildi. Birçok defa olduğu gibi dikkatleri başka alana kaydı, vazgeçtiler diye düşündüm, bana da pek ilginç gelmediğinden üstüne gitmedim. Bir hayli süre sonra o birimden bir genç arkadaş, teşekkür bekleyen tavırlarla, benim de adım bulunan bir yayın ile çıkageldi. Bulguları kendi bilim dalları ile ilgili ulusal kongrede sunmuşlar, dergilerinde yayınlamışlar.

Bütün bakteri ve antibiyotik adları hem de birkaç geçişte birkaç şekilde yanlış yazılmış, benim kabul etmeyeceğim cümle ve yorumlar içeriyor. Alanımdan olan meslekdaşlarımın o yazıyı görmemiş, okumamış olduklarını umuyorum. Dergi benim de imzamı arasa makaleyi okumuş, bu yanlışları düzeltmiş olur, benimle beraber veya benim yerime emeği daha çok geçmiş bir arkadaşımın adının konmasını sağlardım.

Benim yayın etiği konusunda okuduklarımda rastlamadığım, bu nedenle acaba bize özel etik dışı davranış mı diye düşündüğüm ve ANKEM Kongreleri dolayısıyla her yıl yaşadığım bazı durum ve davranışlardan da söz etmek isterim.

Yayın etiğine aykırı davranış yalnız, uydurma yayın yapmak, bulguları işine geldiği şekilde değiştirmek, yanlış davranmak ya da başkasının bulgularını çalmak, kaynakları uygun şekilde göstermemek, gerekli kişileri yazar olarak belirtmemek ya da gereksiz kişileri yazar olarak belirtmek değildir.

Bir kongreye özet gönderip kongre kitabında basılmasını sağlamak, sonra kongreye gelmemek, gelip posterini sergilememek, ya da posterini sergilediği halde poster tartışmasına katılmamak bizde oldukça sık rastlanan ve bence yayın etiği dışı davranışlardır. Ben yerli kongrelerimiz için özetlerin % 5-6 kadarına ait posterlerin sergilenmediğini söyleyebilirim. Bir ANKEM Kongresinde bir yazar, 5 poster özeti göndermiş, özetler derginin özetler için ek sayısında basılmış, ama kongreye gelip posterlerini sergilememiş, yazılan teessüf yazısına da cevap vermemişti. Bu türlü posterlerin yerleri salonda, bir ağızdaki çürük dişler gibi, boş kalmakta, kongre düzenleyicilerini üzmektedir. Kongre için kuruluşundan izin ve hatta yolluk-yevmiye alıp, daha önce kayıt ücreti gönderdiği (veya bir firmaya gönderttiği) için kongreye katılanlar listesine adını koydurmak fakat bu süreyi başka bir yörede veya evinde geçirmek, ya da gelip oturumların hiçbirine katılmamak kişisel ahlâkla ilgili bir konudur. Ancak çok önemli bir özrü olmaksızın ve düzenleyicilere bunu bildirmeksizin posterini sergilememek ya da tartışmasına katılmamak, sonra da bildiri özetini bir unvan yarışmasında kullanmak yayın ahlâksızlığına da girer. Yazarlar bu özetleri yayın listelerinde kullanmamalıdır. Kongre düzenleyicileri böyle özetlerle ilgili bilgileri kuruluşlara bildirmeli, Sağlık Bakanlığı ve Üniversitelerarası Kurul terfi ve doçentlik sınavı başvurularında dikkate almak üzere böyle çalışmaların listesini oluşturmalıdır. Bazı kongreler (örneğin Göz Hastalıkları Kongresi, kişisel görüşme: E.Öngör) böyle özetlerin sahiplerine sonraki 1-2 kongrelerinde özetlerini kabul etmeme cezası vermektedir.

Yayın etiği konusunda okuduklarımda sözü edilmeyen fakat bence yer verilmesi çok gerekli olan, gerek ANKEM Kongrelerinde, gerek katıldığım diğer kongrelerde pek de seyrek olmamak üzere rastladığım bir husus bazı konuşmacıların konuşma metnini göndermemeleri ya da istenilen zamanı çok aşarak geç göndermeleridir. Bunun sonucu kongre kitabına ya da bunun yerine yayınlanan derginin ek sayısına bu metin girememektedir. Özür çoklukla işlerinin yoğunluğudur. Ancak konular ve metnin istendiği tarih kendilerine çok önceden bildirilmekte ve kendilerince de kabul edilmektedir. ANKEM Kongrelerinde konuşmacılara en az 3-5 ay önce bu bildiri yapılır ve kendilerinden belli tarihte şu formda ve ölçülerde metni göndermeyi kabul ettiklerine dair imzalı bir beyan ya da e-postalarından gelen bir cevap alınır. Sonra da çeşitli fırsatlar yaratılarak birkaç defa hatırlatılır. Buna rağmen her kongrede birkaç metin noksan kalır. Bir defasında son tarihte gelmeyen metin için bir konuşmacı arandığında "bir tarihte bana böyle bir şey söylenmişti ama bir daha ses çıkmadı" dediğinde imzalı kabul kağıdı kendisine fakslanmış, çok mahçup olmuştu. Bu davranış yalnız düzenleyicilere, kongre

katılımcılarına değil o oturumdaki (genel oturum, panel...) diğer konuşmacılara da en azından saygılı bir davranış olmamakta, 3-4 konuşmacının yer aldığı bir oturumda konuşmalar bir bütünlük sağlayacak şekilde belirlendiğinden oturum konusu total kalmakta, diğer konuşmacıların emeklerine de değer kaybettirmektedir. Yalnız yayın etiği değil genel olarak etik içine de konamaz.

Sunu metinleri, eğer editör yapması gereken editoryal çalışmayı yapacak ve bütün metinler belli bir forma getirilecekse, basımı için matbaanın verdiği son tarihten 1-1.5 ay öncesinde istenir. Bütün metinler son günlerde gelirse editoryal çalışma yapılamaz. Bazı konuşmacılar istenilen tarihte ve en kısa şekilde, konunun akıllarında olan şurasına burasına değinen yüzeysel bir metin gönderirler. Asıl hazırlıklarını sonraki dönemde yaparak 40-50 slayt eşliğinde gönderdikleri ve basılan metinden çok daha mükemmel bir sunu yaparlar. Sunu en çok birkaç yüz, bazen daha az kişi tarafından izlenir. Sözler çabuk uçar, ilgi ile izleyenlerin bile aklında birkaç gün içinde sunudan çok az şey kalır. Halbuki kongre kitabında yazarın adını taşıyan özensiz metin kalıcıdır. Kongreye katılan ve katılmayan pek çok kişi onu her zaman okuyabilir. Ben böyle bir durumu yazarın kendi bilimsel kişiliğine de umursamazlık gibi değerlendiriyor, ayrıca bilim ve yayın etiğine sığdıramıyorum. Kongre hazırlığını 1-2 ay öne alsın ve sunumu gibi güzel bir metin hazırlasa önce kendi emeğine saygı göstermiş olacak.

Benzer bir durum kitap bölümü yazımında da söz konusudur. Bir kitapta bir bölümü yazmayı üstlenen bazı kişiler istenilen tarihten aylar geçtiği halde yazılarını göndermez, kitabın yayını geciktirirler. Benim üç kitap için hazırladığım dört bölüm, bütün bölümlerin tamamlanması için 2-3 yılı geçen bir süredir bekliyor. Yaşım dolayısıyla kitapların yayınlanmasını göremeyebilirim diye endişeleniyorum. Üstelik kitabın yayını bu kadar gecikince, yazısını geç gönderenlerin konuları daha güncel, zamanında gönderenlerinki biraz eskimiş ve onların aleyhine bir durum yaratılmış oluyor.

Bu hususlara yayın etiği konusundaki yabancı literatürde yer verilmemesi önemsiz olduklarından mı, bize özgü olmasından mı? Karar sizin.

Okuduğum yabancı yayınlarda rastlamadığım bir etik dışı davranışa da yine bir doçentlik dosyasında rastlamıştım. Dosyada aynı dergi tarafından birkaç gün içinde 15 yayın için verilmiş kabul yazıları vardı. Bütün yayınlarda aynı 5 yazar adı ve her yazar üçer yayında birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sırada. Beş kişi protokol defterlerini açmış, herbiri üçer yazı oluşturmuş. Bana biri geldi ama belli ki beş kişinin de yayın listesi 15'er yayın zenginleşmiş. Bilim dünyasına olağan üstü bir katkı! Patentini bize ait olmalı.

Bu örnekte yazarlar için bir söz söylemeye, yayın etiğinden bahsetmeye gerek yok. Ne için yaptıkları, neleri feda edip yaptıkları açık. Fakat aynı derecede çirkin olan bir derginin kısa süre içinde aynı yazarların 15 yayınına kabul yazısı vermesi (ne editoryal çalışma, ne bilimsel hakem) ve sonra da bir şey yayınlamamasıdır. Bir editörün gerekli incelemeler yapılmadan ve olumlu bilimsel hakem raporları alınmadan bir makaleye kabul yazısı vermesi editörlük görevine ve yayın etiğine ihanet olur. ANKEM'de 23 yılda kabul yazısı verildiği halde, aralarında doğan bir anlaşmazlık nedeniyle yazarların geri çekmesi sonucu, yayınlanmayan tek bir makale oldu; bunda da kabul yazısının herhangi bir amaçla kullanılmaması için durum yazarlara, birim başkanlığına, dekanlığına ve rektörlüğüne bildirildi.

Bu bölüme eklenebilecek bir husus da makalelerde oran vermede yerli-yabancı pek çok yayında rastladığım ve uygun olmadığını düşündüğüm bir husustur.

Bir çalışmada oranlar sıklık kolay anlaşılın diye en sade şekilde verilmelidir. Örneğin "42 suşta 15 dirençli suş" dendiğinde okuyucu sıklığı kolay kavramayabilir, % 36 daha kolay anlaşılır. Fakat böyle küçük sayılarla, adeta sonuçlara daha fazla bilimsellik katmak ister gibi, % 35.7, hele % 35.71 gibi oranlar verilmemeli. İlk ondalığın binde bir, ikincisinin onbinde bir olasılığı gösterdiği, bu kadar ince olasılık vermek için yüzlerce veya binlerce suş bulunması gerektiği düşünülmeli, en yakın tam sayıyı vermekle yetinilmelidir. Maalesef yerli ve yabancı birçok yayında bu uygun olmayan davranışa rastlanmaktadır.

Küçük sayılarla yapılan çalışmalarda bazı araştırmacılar sonuçları sadece oranla ifade etmek, hatta istatistik değerlendirmeleri bu oranlar üzerinden yapmak yoluna gitmektedir. Bu da okuyucuda yanlış kanaat oluşturacağı için bilimsel etiğe sığmaz. Bulgular mutlak sayılardır, oranlar sadece sıklığın kolay anlaşılmasını sağlamak içindir. Örneğin A ve B antibiyotiklerine 42 suşun 15 ve 22'sinde direnç saptanmışsa bu sonucu % 36 ve % 52" diye değil "15 (% 36) ve 22 (% 52)" diye vermek, istatistiği 36/100 ve 52/100'e göre değil 15/42 ve 22/42'ye göre yapmak gerekir. Sonuç ilkinde yanlış olarak anlamlı ($p < 0.05$), ikincide doğru olarak anlamsız ($p > 0.05$) çıkacaktır. İlk uygulama okuyucuyu aldatmaya teşebbüs gibi değerlendirilir ve yayın etiğine sığdırılmaz.

Son paragraflarda yazılanlar, genç meslektaşlarımın ANKEM'e gönderdikleri makalelerinde sık rastladığım hususlardır ve eminim birçoğunda bir art niyet olmadan bu yanlışlara düşülmektedir.

Yayın etiğine uymayan davranışlardan söz ederken elbette editör ve hakemlerin de etik dışı davranışlarından söz etmek gerekir. Ben ANKEM Dergisi editörü olarak ANKEM Dergisi ile ilgili bir örnek vermeyeceğim. İnsan kendi kusurunu bilecek kadar arif olmalıymış. Ben o kadar arif olmadığım için ANKEM'le ilgili editoryal etik dışı davranış ve kusurlarımı bulmak size kalıyor. Önceden sözünü ettiğim birkaç gün içinde aynı grubun 15 makalesine kabul yazısı verip, doçentlik başvurusunda kullanılmasını sağlayıp sonra hiçbirini yayınlamamak editoryal kusur için yerli bir örnek olarak kabul edilebilir.

Bilimsel hakemlerin olumsuz davranışlarından, bana dokunmadığı için biraz daha fazla söz edebilirim.

Bilimsel hakemlik iyi ve kötü makalelerin ayrılması, bir makalenin daha iyi olabilmesi için bazı kusurlarının düzeltilmesi ve yetersizliklerinin giderilmesinde çok önemli ve faydalı bir müessesedir. Ancak özveri isteyen bir iştir. Hakemin verdiği zaman ve emek en çok bir teşekkürle karşlanır. Ben ANKEM makaleleri için ciddi hakemlik yapan meslektaşlarıma bir teşekkür mektubu yazıyor, bazen maalesef bunu da ihmal ediyorum. Ancak her cildin son sayısında, o ciltteki makaleler için hakemlik yapanların isimlerini liste halinde verip derginin teşekkürlerini bildiriyorum.

ANKEM makaleleri için bilimsel hakemlik rica ettiğim meslektaşlarımdan davranışları aynı olmuyor. Bazılarından verilen 15 günlük süre içinde makalenin artı ve eksilerini belirten, düzeltilmesi gereken hususları sıralayan, yazarlara çok faydalı önerilerde bulunan, saygı ile karşıladığım çok güzel raporlar alıyorum. Buna karşılık bazılarından süresinde cevap alamıyorum,

hatırlatma yapıp yine süre verdiğimde de cevapsız kalıyorum. Ayıracak zamanı olmayan, kendisini konuya yabancı bulan kişiler bunu hemen bildirseler, hakem sayısı başkaları ile zamanında tamamlanır, makalenin reddinde veya yayınlanmasında gecikmelere neden olunmaz. Bunu yayın etiğinin önemli bir maddesi olarak kabul ediyorum.

Bazı hakemlerin raporları da editörü tatmin etmekten uzak oluyor. Örneğin makale ile ilgili bir değerlendirme yapmadan kuru bir "yayınlanması uygundur" sonucu daima tereddütle karşılanır.

Olumsuz bilimsel hakem raporları makaledeki kusurları ve yanlışları belirtmelidir ve bu elbette daha ciddi bir uğraş gerektirir. Editör bir makaleyi ret ederken yazara ret nedenlerini açıklamak zorundadır. Kusur ve yanlışları belirtmeden verilen olumsuz raporlar editöre yardımcı olmaz. Hele hakemin ret nedeni ret edilmesi gereken bir nedense hakem raporunun reddi gerekir. Örneğin ANKEM'e gönderilen ve rutin yöntemlerle identifiye edilmiş 157 adet E.coli suşunun antibiyotik duyarlılığını veren bir makale için bir hakem "ret edilmeli, çünkü E.coli 0157'ye rutin yöntemlerle tanı konamaz" demişti. Yazıda suş sayısındaki benzerlik dışında hemolitik üremik sendroma yol açan E.coli 0157 ile hiçbir ilişki yoktu. Doğal olarak makale diğer hakem raporları ile yayınlandı.

Yakın bir tarihte bir yerde ülkemizde 192 tıbbi dergi yayınlandığını okumuştum. Demek ki, ürettiğimizden çok fazlasını pazarlıyoruz. Bu dergilerin belirli sayılarda makaleye gereksinimi var. Bu nedenle yalan-yanlış, saçma-sapan makalelerin tıbbi yayın platformumuzda yer almaması, editörler kadar veya onlardan önce bilimsel hakemlerin çabalarına bağlıdır. Ancak bilimsel hakemler bir sıfırcı hoca gibi kendilerine gönderilen makalelerin yalnız kusur ve yanlışlarını aramamalı, olumlu yönlerinin de değerlendirilmesine yol açacak bir tavır içinde olmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1.Töreci K: *Tıpta yayın etiği (bizden de örneklerle)*, ANKEM Derg 2010;24(Özel Ek):1-41.
- 2.Neill US: *Publish or perish, but at what cost ? J Clin Invest 2008;118(7):2368.*